

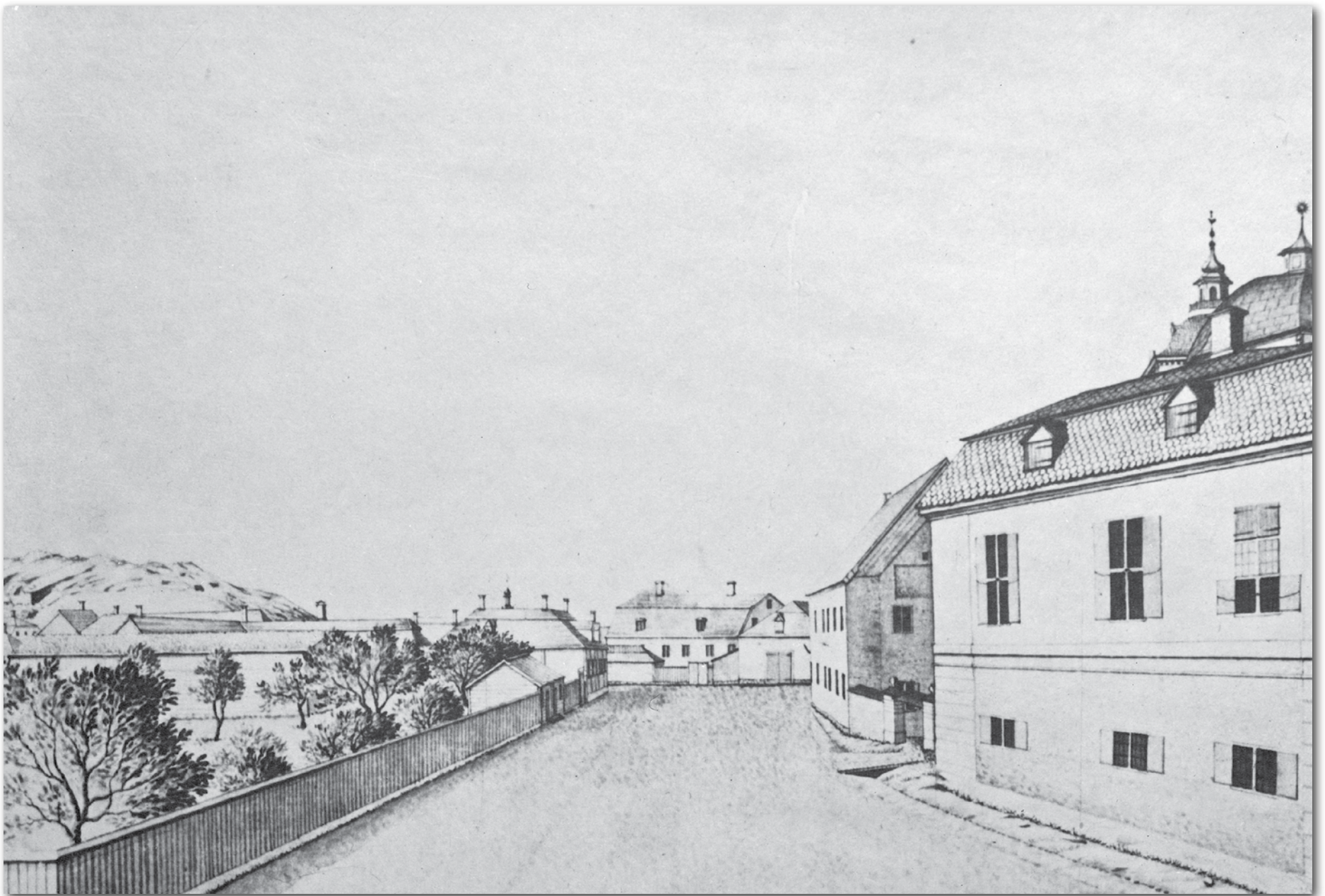
Suomenkieli ja sen puolustajat fennofiilit

Suomen kielen asema alkoi heikentyä 1600-luvulla ja kehitys jatkui huonompaan suuntaan vielä nopeammassa tahdissa 1700-luvulla.

“Tällä aikakaudella tunkeusi voimallinen ruotsalaisuuden virta, ajan tuulen paisuttamana, yhä syvemmälle Suomen sydämiin. Selvästi voimme kuitenkin erottaa toisenkin virran, joka päinvastaista suuntaa kulkee.” Toinen virta oli “alussa tosin heikko, vaan vähitellen kiihtyvä kirjallinen suomalaisuuden harrastus...”

(Krohn 1897, 73)

Syntyi henkinen liike, jonka edustajia kutsuttiin fennofiileiksi. Fennofiilit tunsivat suomen kieleen ja suomalaiseen kansanperinteeseen kohdistuvaa tieteellistä kiinnostusta sekä halua kehittää suomen kieltä kansanvalistustyön tarpeisiin. 1700-luvun loppupuolella Turun akatemian piirissä liikkeen huomattavin edustaja oli professori ja suomen historian tutkimuksen isä **Henrik Gabriel Porthan** (1739 - 1804). Fennofiileihin on luettu myös Porthanin aikalainen, hyvä ystävä ja virkaveli **Matthias Calonius** (1738 - 1817), joka julkaisi vuoden 1734 lain uudelleen suomeksi.

Aukio Turun Akatemian edustalla 1790-luvulla. Pain. kuva. Alkuperäinen tussilaveeraus, C. P. Hällström. Upsalan yliopiston kirjasto. Kuva: Museovirasto

Huomattava oikeusoppinut Matthias Caloni

Saarijärven kirkkoherran poika Matthias Caloni nuorempi opiskeli Turun akatemiassa humanistisia aineita. Caloni ei suorittanut maisterin tutkintoa, mutta laati historian alaan kuuluvan väitöskirjan ja sai 1763 nimityksen talousopin dosentiksi. Yliopistoura jatkui menestyksellisesti.

Caloni harjoitti omin päin lainopin opintoja. Hänet nimitettiin Turun akatemian lainopin professoriksi vuonna 1778, jossa virassa hän toimi kuolemaansa saakka. Ruotsin korkein oikeus valitsi hänet jäsenekseen vuosiksi 1793 - 1800. Caloni laati professorina keskimäärin kaksi maisterinväitöskirjaa vuodessa ennen korkeimpaan oikeuteen siirtymistään ja sen jälkeen keskimäärin yhden vuodessa. Väitöskirjat olivat Caloniuksen kirjoittamia, vaikka niiden painattamisesta ja puolustamisesta vastasivat hänen oppilaansa.

Luennoillaan Caloni käsitteli vuoden 1734 lakia, siviilioikeutta, siviiliprosessioikeutta, rikosoikeutta ja rikosprosessioikeutta. Caloniuksen siviilioikeutta koskeva luentosarja on julkaistu **Edwin Linkomiehen** latinasta suomentamana. Caloni toimi kolmeen otteeseen Turun akatemian rehtorina, näin myös Venäjän valloitusarmeijan saapuessa Turkuun maaliskuussa 1808.

Caloni osallistui hallituskonseljin (myöhemmin senaatti) ohjesääntöä laatimaan asetetun komitean työhön. Caloniuksen tuli varmistaa, että ehdotus tuli sopeutetuksi keisarin vahvistiin Ruotsin lakeihin. Komitea ja Caloni ehdottivat konseljiin oikeuskanslerin virkaa, mutta tämä ei toteutunut. Konseljiin perustettiin vain kanneviskaalin eli prokuraattorin virka. Prokuraattori sai tehtäväkseen valvoa virkamiestentoimien laillisuutta ja toimia ylimpänä syyttäjänä.

Caloni nimitettiin ensimmäiseksi prokuraattoriksi 71-vuotiaana vuonna 1809, josta virasta hän sai eron 1816 ja todellisen valtioneuvoksen arvon.

Caloni kuoli vuotta myöhemmin 1817.

Matthias Caloni. Kuva: Helsingin yliopistomuseo

Uusi lakikirjapainos Caloniukselta vuonna 1808

Samoihin aikoihin kun Suomi liitettiin Venäjään, julkaisi Matthias Caloni vuonna 1808 uuden vuoden 1734 lain suomenkielisen painoksen. Tämä painos näki päivänvalon melkein viisikymmentä vuotta ensimmäisen painoksen jälkeen.

Matthias Caloni oli tiedoiltaan ja kokemukseltaan maan huomattavin lakimies, joka osasi hyvin suomea. Caloni ei kuitenkaan paneutunut perusteellisesti korjaamaan vuoden 1759 painoksen suomennosta, joka kuluksen puolen vuosisadan aikana oli ennättänyt kielellisesti vanhentua ja olisi muutenkin vaatinut tarkistusta. Hän tyytyi suomennoksen pintapuoliseen uusimiseen, minkä vuoksi uusi painos sekä muodoltaan että sisällöltään oli hyvin paljon ensimmäisen painoksen kaltainen.

Joitakin parannuksia Caloni kuitenkin teki. Kuten eräät muutkin aikalaisensa myös Caloni hylkäsi c:n käyttämisen k:n merkinä, joten tässä painoksessa on johdonmukaisesti kirjoitettu kaari, sakko, kaikki (ensimmäisessä painoksessa caari, sacko, caicki). Caloni on myös jonkin verran yrittänyt keksiä parempia suomalaisia vastineita ruotsalaisille sanoille kuin mitä ensimmäisessä painoksessa oli käytetty, mutta kaikki uudistukset eivät olleet kovin onnistuneita. Lainpainoksensa loppuun Caloni lisäsi joukon Ruotsin vallan viimeisinä aikoina annettuja kuninkaallisia asetuksia, jotka sisälsivät muutoksia ja selityksiä vuoden 1734 lain säännöksiin.

Caloniuksen painoksen suurin merkitys oli sen ilmestymisessä itsessään: uusia suomenkielisiä lakikirjoja saatiin tarvitsijoiden käyttöön. Uusissa valtiollisissa oloissa oli suomenkielisten lakikirjojen tarve suurempi kuin aikaisemmin.

Caloniuksen käännöksen pohjalta julkaistiin Turussa vuosina 1822 ja 1826 uudet painokset. Molemmissa sanotaan samoin kuin vuoden 1808 painoksessa, että ne on "ylitsekatsoitu ja moninaisesti parattu Matthias Caloniukselta". Caloni oli kuollut jo viisi vuotta aikaisemmin kun vuoden 1822 painos ilmestyi, joten hän ei ollut voinut tarkastaa näitä uusia painoksia, jotka julkaistiin sekä muodon että kielen puolesta samanlaisina kuin vuoden 1808 painos.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran suurenmoinen panos

Kun Suomi liitettiin Venäjään autonomisena suuriruhtinaskuntana 1808 - 1809, kansa oli jakaantunut kielellisesti kahtia. Sivistyneeseen ruotsinkieliseen yläluokkaan kuului aatelisto, virkamiehet ja varakkaampi porvaristo. Pääväestö oli kuitenkin suomenkielistä.

Turun akatemian piirissä käytiin 1800-luvun alkupuolella keskustelua suomenkielisen kulttuurin kehittämisestä ja kansallistunteen herättämisestä. Turun romantiikkana tunnetun poliittiskirjallisen liikkeen vaikutus jatkui yliopiston siirryttyä Helsinkiin yliopiston opiskelijoiden ja nuorten opettajien perustaman Lauantaiseuran piirissä. Monet seuran jäsenistä olivat perustamassa Helsingissä vuonna 1831 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraa.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran perustajajäsenien joukossa oli mm. **Elias Lönnrot**, joka tultuaan nimitetyksi Helsingin yliopiston suomen kielen professoriksi katsoi velvollisuudekseen ryhtyä parantamaan myös lakikieltä. Vaikka Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toiminta pääasiallisesti suuntautui muille aloille, tuli lakikielen kehittämisestä ennen pitkää seuran kiinnostuksen ja toiminnan kohde. Yhtenä tärkeimmistä tavoitteista oli vuoden 1734 lain uudelleen suomentaminen.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura tuli antamaan suurenmoisen panoksen suomalaiselle lakikirjalle: seura julkaisi suomenkielisiä lakikirjoja noin 90 vuoden ajan vuodesta 1865 aina 1950-luvulle. Suomen lakimiesliitto alkoi julkaista Suomen Laki -teosta vuonna 1955.

Lauantaiseura 1830-1837. Istumassa vas. Elias Lönnrot, Fredrik Tengström, B. O. Lille, J. V. Snellman, J. J. Nervander ja A. A. Laurel. Seisomassa Fredrik Cygnaeus, J. J. Nordström ja J. L. Runeberg. Kuva: Museovirasto.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran koepainokset 1865 ja 1867

Keisari oli antanut elokuun 1. päivänä 1863 kieliasetuksen, jonka mukaan ruotsi jäi edelleen maan viralliseksi kieleksi. Suomenkieli julistettiin kuitenkin sen kanssa yhtä oikeutetuksi sellaisissa asioissa, jotka koskivat nimenomaan suomalaista väestöä. Tärkeä merkitys oli sillä seikalla, että vuoden 1883 loppu vahvistettiin määräajaksi, jonka jälkeen viimeistään tuomioistuimien ja virastojen oli annettava suomenkielisiä toimituskirjoja suomalaiselle väestölle. Ne alioikeuksien tuomarit sekä muut virkamiehet, jotka siihen pystyivät, saivat kuitenkin jo ennen määräajan kulumista ruveta antamaan suomenkielisiä toimituskirjoja niitä pyytävälle.

Suomen käyttöä virkakielenä hankaloitti muun muassa vuoden 1734 lain suomennoksen vanhentuneisuus ja jälkeenjääneisyys. **Elias Lönnrot** ehdotti, että vuoden 1734 laki suomennettaisiin uudelleen ja lakikirja varustettaisiin niillä lisäyksillä ja muutoksilla, joita siihen oli lain julkaisemisen jälkeen tehty. Keisarin valtaa edustanut kenraalikuvernööri, kreivi **Friedrich von Berg** otti yhteyden Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraan lakien suomentamiseksi keväällä 1861. Tämä johti siihen, että samana vuonna seura päätti lain uudelleen suomentamisesta ja julkaisemisesta lakikirjana. Taloudelliset edellytykset tähän saatiin kun keisari **Aleksanteri II** hyväksyi hankkeen ja määräsi valtion varoista tarkoitukseen 5000 ruplaa.

Keisari Aleksanteri II. Kuva: Museovirasto

Kenraalikuvernööri kreivi Friedrich von Berg.
Kuva: Museovirasto

Hankkeen arveltiin kestävän neljä vuotta. Ruotsinkielisen tekstin tarpeellisine täydennyksineen suomennoksen pohjaksi oli lupautunut tekemään professori **J. Ph. Palmén**. Suomentajaksi oli valittu Sääksmäen kirkkoherra, filosofian tohtori **Gustaf Cannelin**, joka aikaisemmin oli suomentanut lainopillisen käsikirjan. Myöhemmin seura kuitenkin päätti, että ensiksi julkaistaisiin itse laki ilman lisäyksiä ja muutoksia ja vasta myöhemmin varsinainen pääteos ajantasaisine täydennyksineen. Cannelinin saatua suomennoksensa valmiiksi sen tarkasti ensin Elias Lönnrot ja sen jälkeen vielä kolmejäseninen tutkijalautakunta. Näin valmistunut suomennos julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1865, painos myytiin nopeasti loppuun. Toinen painos julkaistiin kahta vuotta myöhemmin 1867. Sekä 1865 että 1867 painokset olivat hyvin pieniä.

Merkittävä vuoden 1877 painos

Professori **Palmén** oli nimitetty senaattoriksi vuonna 1867. Kiireidensä vuoksi hänen oli luovuttava ruotsinkielisen lain täydentämisestä. Vuonna 1872 oli ilmestynyt ruotsinkielinen painos vuoden 1734 laista varustettuna lisäyksillä, muutoksilla ja selityksillä "gällande i Storfurstendömet Finland". Tämän teoksen olivat toimittaneet Turun hovioikeuden asessorit **K. K. Sjöros** ja **K. W. Sulin**. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura päätti suomennuttaa tämän teoksen, joka oli laadittu tarkoin professori Palménin suunnitelman mukaisesti.

Sjörosin ja Sulinin toimittaman teoksen toinen painos ilmestyi kahta vuotta myöhemmin vuonna 1874, ja se päätettiin ottaa suomennoksen pohjaksi. Täydennysten suomentajaksi valittiin jälleen kirkkoherra **Cannelin**. Kielien tarkastamisen ja painatustyön valvonnan tuli suorittamaan molempien oikeuksien tohtori **Jaakko Forsman**. Hän myös kehitti ja yhtenäisti lakiterminologiaa.

Karl Kristian Sjöroos 1839-1888. Valokuva: Charles Riis, Helsinki 1872/Museovirasto

Asessori Karl Wilhelm Sulin. Valokuva: Fritz Hjertzell, Helsinki/Museovirasto

Teos valmistui vuonna 1877 nimellä "Ruotsin Waltakunnan Laki. Hyväksytty ja noudatettavaksi otettu Waltiopäivillä vuonna 1734. Ynnä niiden lisäysten, muutosten ja selitysten kanssa, jotka ovat woimassa Suomen Suuriruhtinaanmaassa". Teoksessa oli paitsi lakitekstiä myös vuoden 1875 loppuun annetut asetukset. Esipuheessa julkaisija ilmoittaa itse lakitekstin olevan siinä emuodossa kuin se oli Cannelinin suomentamana vuoden 1865 painoksessa. Vuoden 1860 jälkeen ilmestyneet asetukset ilmoitetaan otetun suomenkielisestä asetuskokoelmasta. Ainoastaan vähäisiä muutoksia ja korjauksia sekä lakiin että asetuksiin oli tehty ja jokunen sopimaton tai erehdyttävä lakisana vaihdettu toiseen.

Historiallisesti on merkittävää, että 1800-luvun lopun lakikirjat olivat valtiorahoitteisia ja syntyivät suuressa määrin venäläishallinnon aloitteesta. Suomen oikeuselämän kannalta on huomion arvoista, että ensimmäinen täydelliseksi nimetty lakikirja oli Forsmanin toimittama vuoden 1877 laitos. Se oli pohjana tuleville lakikirjoille aina vuoteen 1955, jolloin ilmestyi ensimmäinen Suomen laki -teos. Vuoden 1877 lakikirjalla on ollut maassamme tärkeä merkitys oikeudenkäytölle ja monelle lakimiespolvelle.

Jaakko Forsman

Jaakko Forsman (1839 - 1899), vuoden 1877 lakikirjapainoksen toimittaja ja lakikielen kehittäjä, oli monin tavoin ansioitunut henkilö.

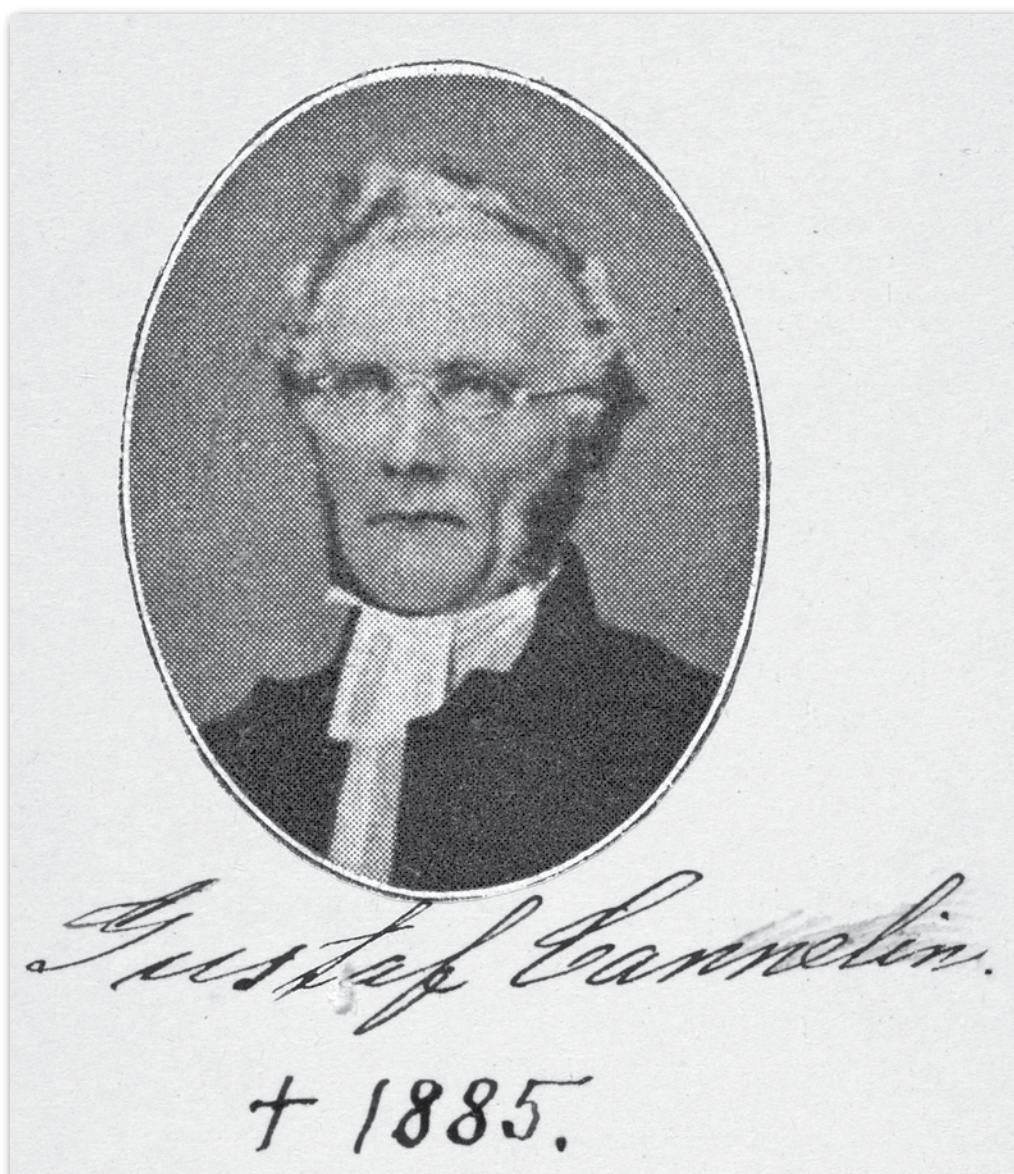
Forsman kirjoitti vuonna 1874 ensimmäisen suomenkielisen lainopillisen väitöskirjan, Pakkotilasta kriminaali-oikeudessa. Hän toimi Helsingin yliopiston rikosopin ja oikeushistorian professorina parikymmentä vuotta ja lopulta yliopiston rehtorina. Forsman teki merkittävän työn laatiessaan ehdotuksen uudeksi rikoslaiksi (laki voimaan 1899) ja häntä onkin kutsuttu Suomen rikoslain isäksi.

Forsman oli fennomaani kuten vanhempi veljensä **Georg Zacharias Yrjö-Koskinen** ja nuorempi veljensä Viipurin hovioikeuden presidentti **Ernesti Forsman**. Snellmanilainen fennomania oli heidän isänsä, Hämeenkyrön kirkkoherran Georg Jakob Forsmanin peruja. Yhdessä vanhemmat veljekset olivat perustamassa suomenkielisiä lehtiä kuten Helsingin Uutisia ja avustamassa Suometarta ja Uutta Suometarta.

Vuonna 1882 Jaakko Forsmanista tuli pappissäädyn edustaja valtiopäiville ja hän toimi säädyn edustajana kaikilla valtiopäivillä kuolemaansa asti. Forsman kuului Suomalaisen Puolueen keskeisiin vaikuttajiin. Rehtorinpuheissaan hän korosti maltillisuutta varsinkin kielikysymyksissä.

Molempien oikeuksien tri Jaakko Forsman. Valokuva: W. Höffert, Dresden, 1870-luvun loppu/Museovirasto

"Verrattaessa Cannelinin lainsuomennosta Paléenin suomennokseen on helppo todeta, että Cannelin on tehnyt tarkkaa ja huolellista työtä. Tosin hänen suomennoksensa on suoritettu Paléenin käännöstä seuraten ja sen pohjalla, huomioon ottaen siellä täällä Caloniuksen vähäiset korjaukset, mutta vanhaa tekstiä on perusteellisesti muutettu suomalaisen kirjakielen yli sadan vuoden aikana tapahtuneen kehityksen vaatimalle tasolle... suomennosta voidaan pitää täysin itsenäisenä suorituksena."

(Pajula 1960, 182)

Lähteitä ja lisätietoja:

Calonius, Matthias. Siviilioikeuden luennot / Matthias Calonius ; [suomentanut Edwin Linkomies]. (Praellectiones in jurisprudentiam civilem] 2. laitos. Helsinki : Werner Söderström lakitieto, 1998.

Forsman, Jaakko. Alkulause teokseen: Ruotsin valtakunnan laki, hyväksytty ja noudatettavaksi otettu valtiopäivillä 1734, ynnä niiden lisäysten, muutosten ja selitysten kanssa, jotka ovat voimassa Suomen suuriruhtinmaassa. Helsinki, 1877.

Krohn, Julius: Suomalaisen kirjallisuuden vaiheet. Helsinki : Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1897.

Pajula, Paavo: Suomalaisen lakikielen historia pääpiirteittäin. Porvoo, 1960

Suomen kulttuurihistoria. 2, Autonomian aika / toimituskunta: Päiviö Tommila, Aimo Reitala, Veikko Kallio. Porvoo ; Helsinki ; Juva : WSOY, 1980.

<http://artikkelihaku.kansallisbiografia.fi/artikkeli/3161/> Calonius Matthias (1738 – 1817). Kirjoittaja: Markku Tyynilä, artikkeli julkaistu 30.11.2001

<http://artikkelihaku.kansallisbiografia.fi/artikkeli/3191/> Forsman, Jaakko, (1839 – 1899). Kirjoittaja: Venla Sainio, artikkeli julkaistu 28.10.2003.